Mediation:
Een alternatieve vorm van conflictbeslechting*

Michèle Staelens**

De herwaardering van onderhandeling als alternatieve mogelijkheid tot conflictbeslechting bestaat sedert het begin van de jaren zeventig en op dit ogenblik kent de toepassing ervan in de V.S. een sneeuwbaleffect. De techniek schijnt een schier onbeperkt toepassingsveld te bestrijken.

In een eerste gedeelte wordt de oorsprong van mediation nagegaan. Na een definiëring van het begrip wordt bekeken waar en hoe de techniek kan toegepast worden. In een volgend gedeelte wordt één vorm toegelicht, namelijk de verzoening tussen dader en slachtoffer.

Oorsprong [1]

Mediation als alternatief voor de formeel wettelijke procedure is niet totaal nieuw. Vormen van conflictbeslechting waarbij een derde de partijen helpt bij de oplossing van hun conflicten zijn waarschijnlijk zo oud als de mensheid zelf.

In het oude China en in de antieke Griekse en Romeinse beschaving was mediation de belangrijkste manier om geschillen af te handelen. Om de continuïteit van relaties te verzekeren wordt ook nu nog bij sommige Afrikaanse stammen, bij de Zapoteken in Mexico, onder Scandinavische vissers en onder de Kibutzim in Israël de voorkeur gegeven aan mediation. Ook de Kerk speelt reeds eeuwen een belangrijke rol in conflictoplossing tussen haar leden.

Mediation is dus geen nieuwe idee maar een bewerking van wat in andere culturen en in andere tijden reeds bestond of nog bestaat. Vanwaar nu in de V.S. de vernieuwde aandacht voor mediation als alternatief voor de bestaande juridische procedures?

Vanuit een reactie op het vigerende strafrechtsysteem groeide er tegen het einde van de jaren zestig interesse voor alternatieve vormen van conflictbeslechting. In antwoord op de 'legal pollution' en de ontevredenheid over de dure en traagwerkende juridische procedures startten in de jaren zeventig een aantal organisaties met het verlenen van mediation services. Zij reageerden vooral op het onpersoonlijke van de rechtspraak. Op het feit dat juristen zich eerder verliezen in procedurale pietluttigheden dan wel billijke uitkomsten nastreven, en op de vaststelling dat de partijen hierbij veeleer tot observators dan tot participanten herleid worden. Ze worden tegenover elkaar geplaatst en naar professionele

---

* Deze tekst is gebaseerd op: enerzijds een cursus, gevolgd aan de University of Minnesota – Twin Cities, U.S.A. – in 1986 en anderzijds op de achteraan weergegeven literatuurlijst.

** Maatschappelijk werkster, criminologe.

1. Hoofdzakelijk gebaseerd op FOLBERG, J. & TAYLOR, A., *Mediation: A Comprehensive Guide to Resolving Conflicts Without Litigation*, San Francisco, Jossey-Bass, 1984.

specialisten verwezen die hun dispuut via strakke regels en procedures oplossen. Afhankelijkheid en passiviteit zijn er de gevolgen van.

Mediation wil hiertegen ingaan en kent de autoriteit in de sessie toe aan de participanten die zelf een unieke oplossing kunnen bedenken zonder gebonden te zijn aan strikte regels. De klemtoon ligt niet op wie juist is of verkeerd, maar op de uitwerking van een haalbare oplossing die tegemoet komt aan de wensen van beide partijen. Met andere woorden: mediation wordt voorgesteld als een win-win proces in plaats van het klassieke winnaar-verliezer patroon. Vermits de overeenkomst de weerspiegeling is van specifieke noden van beide deelnemers, bestaat er een grotere waarborg voor aanvaarding op langere termijn dan bij de door een rechter opgelegde beslissing. Daarenboven wil mediation voorzien in een *model* voor toekomstige probleemoplossing.

Doorheen deze visie kent de mediation-idee een positieve waarde toe aan conflicten. Het gerechtelijk en traditioneel psychiatrisch en hulpverleningsmodel ziet een conflict als 'acting-out' gedrag, een voorbeeld van verkeerd gedrag of sociale ziekte, iets onaanvaardbaars dat moet vermeden worden. Mediation daarentegen stelt dat conflicten betekenis hebben en dat, zodra deze betekenis begrepen wordt, de disputanten de mogelijkheid krijgen om hun situatie te verbeteren en te veranderen. Vandaar dat de eerste stap tot conflictbeslechting de aanvaarding en waardering van het conflict is.

Definitie

Het begrip 'mediation' mag zeker niet verward worden met arbitrage, een ombudsdienst of een nieuwe therapie.[2] Ondanks verschillende pretenties in die richting, is een eenvormige definitie van mediation een onmogelijke opgave daar deze zowel afhangt van de aard van het conflict, de betrokken partijen, de mediator zelf als de setting waarbinnen de sessie plaatsvindt. Mediation is een techniek die moet aangepast worden aan de concrete omstandigheden. Niettemin zijn er een aantal constanten.

Mediation zou kunnen omschreven worden als een *gestructureerd doch informeel proces geleid door één of meerdere derden*[3]*, die zonder enige vorm van dwingende macht handelen.* De belanghebbenden brengen hun standpunt naar voor en de mediator, met beiden werkend, staat hen actief bij om een overeenkomst af te sluiten die beantwoordt aan elk van hun eisen. Deze overeenkomst wordt door beide partijen ondertekend. De deelname aan het proces is meestal vrijwillig.

Men streeft dus naar een beperking van de negatieve gevolgen van het conflict door de partijen te helpen om zelf een mogelijke oplossing te bedenken. Om hierbij de noden van elke partij aan bod te laten komen, zal men zoveel mogelijk alternatieven exploreren. Het is de bedoeling dat de partijen zelf tot een wederzijds aanvaardbare en realistische overeenkomst komen. De mediatior zal hierbij de partijen voorbereiden om de consequenties van hun beslissing te aanvaar-

2. Arbitrage is een formeel proces waarbij de arbiter zelf beslist hoe het conflict best opgelost wordt. Deze beslissing is bindend voor de partijen. Een ombudsdienst legt zich toe op de analyse van de feiten. Het verschil met therapie wordt later in de tekst toegelicht.
3. In dit geval spreekt men over een co-mediatior.

den. Dat de partijen doorheen dit proces aangemoedigd worden om de onderliggende redenen voor het conflict van elkaar te begrijpen, kan de communicatie tussen beiden op die manier ten goede komen. Dit laatste mag echter geen aanleiding vormen om mediation te verwarren met therapie of counseling. In tegenstelling tot therapie is het trouwens een korte-termijn proces (1 tot 2 uur), eerder gericht op het interactionele dan op het interpersoonlijke. Er wordt taak- en doelgericht gewerkt en men hecht meer aandacht aan het resultaat dan aan de innerlijke oorzaken van het conflict. De participanten kunnen wel leren uit de opgedane ervaring maar de aandacht blijft in eerste instantie op conflictoplossing gericht.

Toepassingsgebied

Mediation kent een ruime waaier van toepassingsmogelijkheden waaronder:

— *gezinsproblemen en echtscheiding*: problemen in verband met toewijzing van de kinderen, bezoekrecht, alimentatie en echtelijke moeilijkheden, enz. Het doel is een ruimte te creëren waarin zowel kinderen, familie als echtgenoten aan hun trekken komen. Via mediation wordt een stabiele beslissing nagestreefd en kan de communicatie tussen de partners verbeterd worden. Mede door het groeiende aantal echtscheidingen en de traagheid van de gerechtelijke procedure die daarmee gepaard gaat, kent deze vorm van mediation een enorme uitbreiding in de V.S.;

— *ouder-kind conflicten:* weggelopen kinderen, ruzies rond het uur van thuiskomst en generatieconflicten zijn veel voorkomende items;

— *schoolconflicten:* leerlingen worden tot mediators getraind en regelen hun ruzies. De achterliggende idee is dat men van jongsaf aan moet opgevoed worden om conflicten zelf op te lossen;

— problemen in de relatie *huurder-verhuurder;*

— problemen in de relatie *werkgever-werknemer;*

— *community mediation:* met de afnemende contacten onder de mensen komt men tot de vaststelling dat zij vlugger naar het gerecht stappen vooraleer een probleem (b.v. lawaaihinder, een blaffende hond) onderling te bespreken. Soms blijkt zelfs dat de andere partij niet eens op de hoogte was van 'het conflict'. Met community mediation wil men burenconflicten opnieuw in de eigen buurt oplossen;

— *slachtoffer-dader conflicten:* VORP (Victim-Offender Reconciliation Program) wordt later in de tekst toegelicht.

De programma's

Mediationprogramma's kennen geen eenvormig statuut en komen uit de meest verscheiden hoeken. Sommige hebben verbindingen met het gerecht, andere kunnen gezien worden als de antithese van alles wat te maken heeft met het gerecht. Sommige zijn gesubsidieerd door de gemeenschap of de staat, andere zijn afhankelijk van fondsen of gevestigde instellingen en enkele bestaan dankzij de voor de geleverde service gevraagde bijdrage.

De mediationprogramma's variëren tussen een proces van onderhandelingen 'in de schaduw van het gerecht', en een communicatieproces dat, door zijn focus op gevoelens, op therapie lijkt. Dit laat ons toe een onderscheid te maken tussen justitieel georiënteerde programma's en initiatieven die komen uit de gemeenschap.

De eerste soort werd vanuit het officiële justitiële systeem ontwikkeld met de bedoeling het gerecht toegankelijker, humaner en meer aangepast te maken. De staf is dagelijks in contact met probatieassistenten, advocaten en rechters en krijgt ook de gevallen door hen toegewezen. De mediators volgen een gestructureerd proces (op het gebied van organisatie, tijdsplanning, interactie) en maken dikwijls gebruik van afzonderlijke discussies met elk van de partijen. Deze private gesprekken dienen om onderwerpen te ontdekken die de persoon niet direct in het publiek durfde te verwoorden. Tevens zoekt de mediator hier reeds naar mogelijkheden tot overeenkomst door na te gaan in hoeverre de partijen bereid zijn toe te geven.

De tweede soort programma's heeft eerder de bedoeling de actie en macht in de buurt te doen toenemen. De mediatortraining is fel gelijklopend maar met de nadruk op open communicatie tussen de participanten en een niet directieve opstelling zodat er veel minder gebruik gemaakt wordt van private gesprekken. De barrières om tot een overeenkomst te komen zien zij veel meer in de communicatiemoeilijkheden dan in een onderliggend belangenconflict tussen de partijen. Hier wordt heel sterk de nadruk gelegd op het feit dat het al dan niet tot een overeenkomst komen afhankelijk is van de partijen zelf. Deze programma's hebben een kleinere case-load dan de eerste. Vele projecten vertonen kenmerken van beide types, niet qua oorsprong maar wel qua stijl.

De mediator[4]

In een groot aantal gevallen zijn mediators vrijwilligers die in hun vrije uren optreden. Ze krijgen een training van 24 tot 40 uren. Daarin worden hen conflictoplossingstheorieën, actieve luisteroefeningen en communicatievaardigheden bijgebracht. Er wordt gewerkt met simulatieoefeningen waarin ze zowel de rol van mediator als van partij moeten spelen. Nadien volgt een stage.

De kracht van de mediator ligt in zijn mogelijkheid de partijen bij te staan bij het oplossen van hun geschillen. Dit betekent dat hij helpt het probleem te definiëren en – via brainstorming – mogelijke oplossingen te exploreren. De mediator helpt op die manier de participanten een overeenkomst te bereiken. Het zijn evenwel deze laatsten die het resultaat van de overeenkomst bepalen. De mediator ondersteunt en vergemakkelijkt de onderhandelingen door meetings te regelen, zaken uit te leggen en de communicatie te verbeteren. Hij moet geduldig en flexibel zijn, daar elke sessie verschillend is.

Het is heel belangrijk dat de mediator de capaciteiten bezit om het dynamische aspect van de omgeving waarin het dispuut zich afspeelt te vatten. Een goed begrip van de druk, frustratie en leefwereld is nodig om het tempo van de discussie te bepalen.

---

4. De mediator kan zowel een vrouw als een man zijn. Gemakkelijkheidshalve wordt in de tekst de mannelijke vorm gehanteerd.

De mediator moet intelligent zijn. Dat wil zeggen dat hij enkel mag tussenkomen waar nodig en dient te weten wanneer het raadzaam is vragen te stellen. Hij moet ook voelen wanneer iemand hem aan zijn kant probeert te krijgen.

Tenslotte wordt neutraliteit verwacht, wat betekent dat de mediator werkelijke interesse moet hebben voor beide partijen en objectief moet zijn. De neutraliteit kan nagestreefd worden door b.v. te waken over het machtsevenwicht tussen de partijen.

Het proces [5]

Het proces valt in vier belangrijke stappen uiteen, namelijk:

1. de mediator die zichzelf en het programma voorstelt;
2. controle op het proces;
3. het onder controle houden van de substantiële issues;
4. de aanmoediging tot het bereiken van een overeenkomst.

Bij de voorstelling zal de mediator het programma uitleggen en zal hij tevens de partijen informeren over de training die hij heeft gekregen. De eventuele relatie met het gerecht, een instelling of buurt wordt duidelijk gemaakt.

Gedurende de sessie manipuleert de mediator in zekere zin de interactie en communicatie om het taakgericht werken te verzekeren. Dit betekent het onder controle houden van de sprekers, de gespreksthema's en de duur van de discussie.

Controle van de issues omvat vier verschillende stappen: verwijding, selectie, concretisering en tenslotte uitstellen van issues. De mediator zal de discussie verruimen door naar andere gebeurtenissen of omstandigheden te vragen, door te zoeken naar gemeenschappelijke waarden en ervaringen. Doorheen het brede gamma van problemen die rijzen, selecteert de mediator deze waarover iets beslist moet worden en zonodig zal hij enkele issues uitschakelen. Nadien moeten vage klachten vertaald worden in specifieke gedragsvormen. Indien blijkt dat sommige problemen te complex zijn om in één sessie opgelost te worden, zal de mediator deze uitstellen en een volgende bijeenkomst voorstellen.

Tenslotte moet een overeenkomst gesloten worden. Deze moet een actieve gedragsuiting zijn van de waarden en normen van de partijen die tijdens de discussie tot uiting kwamen. Tevens worden er afspraken gemaakt omtrent follow-up. Het geheel wordt beëindigd met de ondertekening van het resultaat.

VORP (Victim-Offender Reconciliation Program)

Het begrip verwijst naar een in 1974 in Ontario, Canada, toegepaste mediationtechniek bij twee mannen die, tijdens een nacht van dronkenschap en vandalisme, voor 2.200 $ schade aanrichtten bij 22 slachtoffers. Sedert 1978 werd VORP, eerst in Indiana en later in andere staten, in de V.S. toegepast en uitgebouwd. Nu, in de jaren tachtig, kent dit alternatief een enorme uitbreiding in de V.S. en Canada en neemt men gelijkaardige initiatieven in Groot-Brittannië.

---

5. Volgens de typologie van SILBEY, Susan & MERRY, Sally, 'Mediator Settlement Strategies', *Law and Policy*, 1986, 8(1) p. 7-32.

Welke overwegingen liggen aan dergelijk initiatief ten grondslag?

In het strafrecht wordt 'misdrijf' omschreven als een daad tegen de gemeenschap. Slachtoffers krijgen in het geheel van de strafrechtprocedure een passieve rol toebedeeld. Dikwijls voelen ze zich tweemaal slachtoffer: eerst van de daad en nadien van de wijze waarop het gerecht de zaak aanpakt. Hun emotionele noden worden meestal genegeerd en de informatie die ze over het proces krijgen is heel summier. Nochtans voelen slachtoffers naast de nood aan restitutie, de nood aan antwoorden op vragen als: Waarom ik? Hoe wist de dader dat ik weg was? Wat indien ik thuis was? Tevens is er de nood aan het uiten van emoties rond het gebeuren, en dan liefst tegen iemand die er verantwoordelijk voor is.

Ook de daders *ondergaan* het gehele gebeuren. Om met hun gedrag te leven, maken ze er zich van af met een rationalisering en rechtvaardiging door te stellen dat het slachtoffer toch rijk is of dat de verzekering wel zal betalen. In het strafprocesrecht wordt ook weinig gedaan om deze rationalisering te wijzigen. Delinquenten worden er zelden toe aangezet om de menselijke consequenties van hun daad onder ogen te zien. Wat betekent het voor het slachtoffer? Wie is het slachtoffer?

De opkomst en het succes van VORP zijn een uitdrukking van de nood van slachtoffer en dader om in het proces een meer actieve rol te spelen. Zehr en Umbreit drukken de nood aan participatie vanwege het slachtoffer als volgt uit: 'Criminal justice alternatives do not make sense and cannot be succesful politically or otherwise unless victims are part of the equation'.[6]

Binnen VORP wordt de nadruk gelegd op het persoonlijk rekenschap afleggen en restitutie doen aan het slachtoffer. Werkelijke verantwoording door de dader houdt dan de mogelijkheid in tot het begrijpen van de menselijke consequenties van hun daad en tot het nemen van verantwoordelijkheid voor het resultaat van hun gedrag. In feite is het een terugkeer naar een eenvoudiger en fundamentele gemeenschapsjustitie, die de individuele rechten en verantwoordelijkheden van zowel slachtoffer als delinquent benadrukt, dit door hen een actieve rol toe te bedelen in de oplossing van *hun* conflict.

Uit een onderzoek in de V.S.[7] blijkt dat 78 % van de programma's op privé-initiatief en 22 % op initiatief van strafrechtinstanties georganiseerd wordt. In beide gevallen worden de zaken naar de programma's verwezen door het gerecht of de probatiecommissie, soms door advocaten.

Na verwijzing organiseert de case-manager (meestal de probatieassistent belast met de begeleiding van de dader) de bijeenkomst en zoekt een vrijwilliger die als mediator optreedt of vormt zelf de neutrale derde partij. De plaats en het tijdstip van de sessie worden afgesproken tijdens een voorafgaand bezoek aan het slachtoffer. Zowel slachtoffer als dader zijn vrij al dan niet te participeren.

De mediator zal de sessie leiden door gebruik te maken van een drieledige agenda, nl. feiten, gevoelens en restitutie. Hij moet openstaan voor de emotione-

---

6. ZEHR, H. & UMBREIT, M., 'Victim Offender Reconciliation: An Incarceration Substitute', *Federal Probation*, 46(4), december 1982, p. 65.
7. UMBREIT, M., 'Victim Offender Mediation and Judicial Leadership', *Judicature*, 69(4), januari 1986, p. 202.

le noden van zowel het slachtoffer als de delinquent en dient het vertrouwen van beiden te respecteren. De mediator moet hen aanzetten om zelf hun conflict op te lossen door te onderhandelen todat een wederzijds aanvaardbare restitutie-overeenkomst bereikt wordt. Alle overeenkomsten bepalen een datum waarop aan de vergeldingsverplichting moet voldaan zijn.

De overeenkomst wordt schriftelijk opgesteld, ondertekend door alle partijen en nadien ter goedkeuring voorgelegd aan de probatieassistent. Achteraf houdt de case-manager maandelijks telefonisch contact met het slachtoffer om na te gaan of de verbintenissen van de overeenkomst door de dader nageleefd worden. Mocht dit niet het geval zijn, dan zal de probatieassistent ingelicht worden en wordt er nagegaan wat er verder dient te gebeuren. Indien nodig, wordt er een nieuwe sessie ingelast of komt de zaak uiteindelijk toch voor afhandeling bij de rechter terecht.

Men kan zich afvragen of het niet wat naïef is te denken dat een verzoening tussen slachtoffer en dader kan teweeggebracht worden in één of twee uren. Om het verzoeningsproces en de verantwoordelijkheid van de delinquent meer kracht bij te zetten, is het daarom wenselijk om één of meerdere follow-up ontmoetingen tussen slachtoffer en dader te voorzien.

Voordelen

Het unieke in een dergelijk project is dat het slachtoffer *èn* de dader aan bod komen. De face-to-face meetings laten hen toe elkaar te leren zien als *personen.* Stereotypen t.a.v. de dader als langharig, ongevoelig werkschuw tuig en t.a.v. het slachtoffer als iemand die toch geld genoeg heeft, kunnen doorbroken worden. De dader leert de gevoelens van het slachtoffer kennen en deze laatste kan de motivatie van de dader begrijpen.

Het slachtoffer kan op deze wijze participeren aan het onderhandelingsproces en krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen als: Waarom ik? Hoe kwam je in mijn huis? Heb je iets tegen mij? Heb je mij afgeloerd? Wat kon ik gedaan hebben om dit te voorkomen? De uiting van gevoelens, twijfels en vrees kan bijdragen tot de verwerking van de traumatische gebeurtenis. Het slachtoffer kan compensatie krijgen voor het verlies. Hoewel blijkt dat de meesten aan het proces deelnemen vanuit hun interesse voor schadevergoeding blijkt dat dit nadien minder belangrijk geacht wordt dan de gekregen antwoorden en de expressie van hun gevoelens.

De delinquent wordt aangemoedigd om de reële effecten van zijn daden voor de betrokkenen onder ogen te zien: zo betekende voor een bejaarde vrouw het verlies van haar televisie het missen van een belangrijke bezigheid en het geconfronteerd worden met eenzaamheid. De dader dient zijn verantwoordelijkheid op te nemen om met een initiatief de zaak recht te zetten en kan door deel te nemen aan het proces de negatieve gevolgen van opsluiting vermijden. Uiteindelijk krijgt de delinquent de gelegenheid om spijt uit te drukken tegenover het slachtoffer, wat kan bijdragen tot een vorm van schuldverwerking zodat hij ook een punt kàn zetten achter de gebeurtenis.

Ook de gemeenschap ondervindt baat bij deze vorm van mediation. Ze bespaart met het opzetten van dergelijke programma's de hoge gevangeniskosten[8] en beschikt, gelet op voornoemde voordelen, over een mogelijkheid tot succesvolle reïntegratie van delinquenten.

Doelstellingen

Hoofddoel van VORP is het voorzien in een mogelijkheid tot verzoening. Een tweede doel is het geheel of gedeeltelijk voorkomen van gevangenisopsluiting. Rehabilitatie is niet een onmiddellijke betrachting maar kan erbij komen. Omtrent de tweede doelstelling bestaan enige controverses.

Er is de vrees om zoals de meeste alternatieven in een valstrik te trappen. Zal dit niet het zoveelste programma zijn, dat de overheid toelaat de sociale controle over delinquenten te vergroten (net-widening)? Wanneer het VORP overstelpt wordt met bagatelmisdrijven, zoals zo dikwijls voorvalt bij nieuwe alternatieven, zal het programma zeker een stuk van zijn geloofwaardigheid verliezen als alternatief voor gedeeltelijke of volledige vervanging van gevangenisstraf voor daders van ernstige delicten, stellen Zehr en Umbreit.[9] Daarom achten deze auteurs een rechtstreekse verbinding tussen de resultaten van het programma en een meetbare vermindering van veroordelingen tot gevangenisstraf noodzakelijk. De verwijzingscriteria zouden met deze bedoeling moeten opgesteld worden. Het komt er dan op neer deze delinquenten aan te duiden die 'gesanctioneerd' kunnen worden in het kader van VORP in plaats van met opsluiting. De praktijk heeft evenwel uitgewezen dat het meten van de vervanging van gevangenisstraf door een mediationprogramma een moeilijke zaak blijkt. Volgens Chupp[10] werd dit doel overbenadrukt in het VORP-concept. Meer zelfs: het blijkt, volgens hem, in conflict te komen met de verzoeningsidee. Indien echter het VORP verwordt tot een alternatief voor de gevangenis, dan kunnen restitutie en werken voor het slachtoffer vereisten worden om het strafbeginsel van het programma te demonstreren. Zo groeit er een spanning tussen VORPs doelen en de doelen van het strafrechtsysteem. Als gevolg hiervan opteert Chupp[11] voor de benadrukking van één doel in plaats van twee, namelijk dit van verzoening. Het substitutiedoel aanvaardt de machtige en straffende rol van de staat; verzoening daarentegen benadrukt de rol van de gemeenschap die doorheen VORP sterker moet worden, zodat ze minder afhankelijk is van opsluitingen en veel meer in staat haar conflicten zelf op te lossen, besluit de auteur. Zehr[12] benadrukt bij deze discussie dat de gevoelens van het slachtoffer en de dader veel centraler staan dan het feit dat het misdrijf plaatsvond. Tevens beklemtoont hij dat verzoening, en niet straf, de sleutel tot een oplossing is: 'Our ultimate goal was,

8. Volgens ZEHR en UMBREIT (zie noot 6) kost het slechts enkele honderden dollars om een delinquent aan VORP te laten deelnemen. Daarentegen kost het 15.000 à 30.000 dollar per jaar om iemand op te sluiten.
9. Idem als noot 6: p. 68
10. CHUPP, M., 'VORP: The Alternative Debate', *VORP Network News,* Valparaiso (Ind.), 4(2), 1985, p. 7.
11. CHUPP, M., *ibidem*, p. 8.
12. ZEHR, is onderdirecteur van het PACT-instituut (Prisoner and Community Together). Dit instituut is in 1979 als één van de eerste gestart met het oprichten van VORP.

and is, not simply to provide an alternative punishment, but to provide an alternative *to* punishment'.[13]

Soort zaken

Een negentienjarige brak in bij de buren. De slachtoffers leefden al twintig jaar in de buurt en hadden, wetende dat hun buren het soms moeilijk hadden al regelmatig met één en ander geholpen. Toen ze ontdekten dat het uitgerekend hun buur was die had ingebroken, voelden ze zich bedrogen en gekwetst. Vandaar dat ze niet dadelijk bereid waren deel te nemen aan een face-to-face ontmoeting. De dader was als jongere wel enkele keren met de politie in aanraking gekomen maar had nooit iets ernstigs aan de hand gehad. Hij had zich reeds te pletter gezocht naar een voltijdse baan, doch vergeefs; hij werkte deeltijds tegen een minimumloon in een fabriek. Vanuit de financiële druk en na wat gedronken te hebben, brak hij in en stal ongeveer 5.000 F., een muntenverzameling en de trouwringen. Hij had spijt over het gebeuren en wilde zijn misstap rechtzetten doorheen het VORP-programma, hoewel hij erg nerveus was om de slachtoffers te ontmoeten omdat hij niet wist hoe deze zouden reageren. In weerwil van hun scepticisme waren de slachtoffers uiteindelijk opgetogen over de meeting en werkten ze met de dader een vergoedingsplan uit. Ze voorzagen in een follow-up sessie. De dader betaalde zelfs meer terug dan aanvankelijk overeengekomen was. Dit is een voorbeeld van een delict dat via mediation geregeld werd.

Aanvankelijk richtte men zich slechts tot niet-gewelddadige eigendomsdelicten, waarbij men vooral jeugdige delinquenten, die beschuldigd waren van misdrijven zoals inbraak en diefstal op het oog had. De laatste jaren ontstaan in enkele staten projecten die VORP ook toepassen in het geval van geweldmisdrijven (b.v. in New York). Men kan zelfs opperen dat deze slachtoffers een grotere nood hebben om hun traumatische belevenis te uiten. Bij dergelijke zaken maakt mediation dan wel deel uit van een ruimer pakket aan sancties (b.v. weekendarrest, community service).

Of een zaak al dan niet voor mediation geschikt is, hangt af van een aantal factoren, zijnde:

- er is iets om over te discussiëren of om over te onderhandelen;
- er is kans op een restitutieovereenkomst;
- er is geen openlijke vijandschap tussen slachtoffer en dader in die zin dat er een reëel risico van fysiek geweld is;
- mediation mag niet zomaar toegevoegd worden aan andere sanctievormen (uitgezonderd in het geval van 'zware delicten', in casu gewelddelicten);
- zowel slachtoffer als dader moeten bereid zijn om te participeren;
- de dader moet toegeven een aandeel te hebben gehad in het misdrijf.

Een veel voorkomende opmerking is dat men betwijfelt of het slachtoffer wel bereid is om de dader te ontmoeten. Uit een onderzoek[14] blijkt dat 68 % van de

13. ZEHR, H., 'A Question of Alternatives', *VORP Network News*, 4(1), 1985, p. 9.
14. GALAWAY, B., *Victim Offender Negotiation in an Urban Setting,* Orlando, maart 1986, onuitgegeven paper. →

slachtoffers instemt om deel te nemen aan een face-to-face bijeenkomst. Dezelfde evaluatie wijst uit dat 79 % van de daders deelnemen aan het programma. Van de 21 % die niet deelnemen is dit bij meer dan de helft het gevolg van factoren buiten hun wil. Andere bevindingen zijn dat in meer dan de helft der gevallen de sessie ofwel in het huis ofwel in het bedrijf of op het werk van het slachtoffer plaatsvindt. Belangrijk, en misschien toonaangevend voor de toekomst van mediation, is het feit dan in 75 % der gevallen een overeenkomst gesloten wordt en dat van de gesloten overeenkomsten er slechts 15 % niet wordt nagekomen.

Tabel 1. Daders

participeerden		41 (79 %)
participeerden niet		11 (21 %)
- wilden niet	5	
- hadden op eigen initiatief het slachtoffer vergoed	2	
- waren betrokken in andere misdrijven en verbleven in instelling buiten het rechtsgebied	2	
- waren weggelopen	1	
- waren in psychiatrische behandeling	1	

Tabel 2. Slachtoffers

participeerden	28 (68 %)
hebben afgezegd	13 (22 %)

Tabel 3. Type slachtoffers

	Deelnemende slachtoffers	Niet-deelnemende slachtoffers
Individu	(15) 54 %	(8) 61 %
Eigenaar van een zaak	(3) 11 %	(4) 31 %
Leidt een zaak	(4) 14 %	(0) -
School	(3) 11 %	(0) -
Liefdadigheids-, religieuze, sociale instelling	(3) 11 %	(1) 8 %
Totaal	(28)100 %	(13)100 %

Tabel 4. Plaats van mediation

Huis van het slachtoffer	12 (27 %)
In het bedrijf of op het werk van het slachtoffer	17 (38 %)
Plaats waar de dader opgesloten is	6 (13 %)
Neutrale plaats in de buurt van het slachtoffer	8 (18 %)
Andere	2 (4 %)

Het materiaal van het onderzoek is afkomstig van het VORP-project, georganiseerd door Minnesota Citizens Council on Crime and Justice in Minneapolis. Dit project bestaat sedert februari 1985. Na één jaar werken werden de verzamelde gegevens geregistreerd en geïnterpreteerd. Dit verklaart de kleine case-load waarop het onderzoek zich baseert. Van grootschalige evaluatieonderzoeken zijn tot nu toe nog geen resultaten bekend. Er werd wel reeds een informatiesysteem ontwikkeld om op nationaal vlak gegevens over VORP te verzamelen. Dit zou het dan mogelijk maken om een meer gefundeerde evaluatie door te voeren.

Tabel 5. Overeenkomst

Bleven open	11
Zijn gesloten	34
Van de gesloten overeenkomsten	
- volledig vervuld op de afgesproken datum	15 (44 %)
- volledig vervuld maar na de afgesproken datum	10 (29 %)
- volledig vervuld maar na een nieuwe sessie	4 (12 %)
- nog niet volledig vervuld	5 (15 %)

Nogal dikwijls is men bij de beoordeling van een alternatief project geïnteresseerd in de vraag of er een verminderde recidive vastgesteld wordt. Hoewel recidivisme een slechte maatstaf is voor een programma[15] kunnen we ons toch beroepen op een cijfergegeven. Uit een survey, enkele jaren geleden in Indiana gehouden, blijkt dat ongeveer 20 % van de VORP-cliënten terug gearresteerd of opgesloten werden. Niettegenstaande dit geen statistisch valide onderzoeksgegevens zijn, krijgen we hiermee toch een eerste beeld over de verhouding tussen VORP en recidivisme. De doctoraatsverhandeling van Guedadlia[16] kan hierop zelfs een gefundeerde bevestiging geven. Hij vond een statistisch significant verband dat erop wees dat jongeren die betrokken waren in een face-to-face contact met het slachtoffer en voor vergelding dienden te zorgen een lagere graad van recidivisme vertoonden dan deze die vergeldingsverantwoordelijkheid kregen zonder het slachtoffer ontmoet te hebben. Hoewel het onderzoek zich niet specifiek op een VORP-proces richtte, suggereert de auteur dat meer face-to-face contacten tussen slachtoffer en jeugddelinquent, betrokken in de restitutie, een significante impact zouden hebben op de reductie van recidivisme.

Discussiepunten

Van de verschillende reacties op de besproken alternatieve conflictbeslechting, vragen er een aantal om extra aandacht.

Vage omschrijving

De definitie en entourage van mediation blijken nog betrekkelijk vaag te zijn. Ook is er gebrek aan degelijke wetenschappelijke onderzoeksresultaten naar de effectiviteit van mediation. Om de projecten te kunnen evalueren zouden dan ook een code en een standaard moeten ontwikkeld worden om de kwaliteit van mediation te toetsen. Onmiddellijk roept dit de vraag op wie deze zal bepalen en welke normen hiervoor zullen gehanteerd worden.

---

15. Recidivisme als maatstaf houdt geen rekening met de bredere leefwereld zoals werkloosheid, buurtleven, behuizing die een grote invloed hebben op de persoon. Ook *kunnen* andere factoren dan 'mediation' van grote invloed geweest zijn op het recidivisme.
16. UMBREIT, M., 'Frequently Asked Questions about VORP', onuitgegeven blad van PACT Institute of Justice, Valparaiso, juli 1985. De survey waarvan sprake is van L.J. GUEDADLIA, gemaakt aan de American University van Washington D.C.

Rol van de mediator

Als men de verantwoordelijkheid van de mediator en de vaardigheden die van hem geëist worden bekijkt, kan men zich afvragen of de geringe training volstaat. Anderzijds, als een intensievere en diepgaande opleiding zou aangeboden worden, benadert men misschien weer dicht het profiel van een professioneel, wat dan afbreuk zou doen aan het vooropgestelde doel om hoofdzakelijk met vrijwilligers te werken.

Vrije deelname

De omschrijving van 'mediation' suggereert dat de mediator zonder dwang handelt. Dit betekent dat hij geen deelname kan afdwingen; de partijen zijn daartoe vrij. Maar, hoe vrij zijn ze daar in werkelijkheid in? Is er toch geen sprake van indirecte druk? Denken we even aan de positie van een delinquent of van een weggelopen of 'ongehoorzame' jongere. Bij deze opmerking dienen we een onderscheid te maken tussen dwang *naar* mediation *toe* (externe druk) en dwang *in* mediation (interne druk). Een beetje druk naar mediation toe kan, de nadelen van een juridische procedure in acht genomen, nog aanvaard worden, zolang beide partijen echter vrij blijven om de richting van het resultaat van de sessie te kiezen. Hier kunnen problemen rijzen wanneer we te maken krijgen met een onevenwicht in de machtsbalans tussen de partijen. Daar de mediator geen macht heeft om de uitkomst van de overeenkomst te bepalen, zal hij zich moeten tevreden stellen met een regeling die door beide partijen aanvaard wordt. Een wederzijds aanvaardbare oplossing kan er dan ook één zijn waarbij de zwakste partij een minder goede oplossing toelaat (of moet toelaten). Naast de vraag of neutraliteit vanwege de mediator mogelijk is, kan men dan zelfs betwijfelen of neutraliteit wel altijd wenselijk is. Kan het niet nodig zijn, ter verzekering van een evenwaardig aan bod komen van beider noden, aan de kant van de zwakste partij te gaan staan? Zoniet bestaat het gevaar dat neutraliteit verwordt tot een laten begaan van de 'struggle for life'.

Net-widening

Eerder in de tekst werd het probleem van net-widening al aangehaald. Mediation kan, net als vele andere alternatieven, weer eens een bijkomende vorm van sociale controle worden. Het aanvankelijke doel om te voorzien in een effectieve sociale dienst aan de gemeenschap zou dan al vlug afzwakken. Daarenboven kan de overname van een aantal dossiers van het overbelaste gerecht de efficiëntie van het strafrechtsysteem verbeteren. Een gevolg daarvan is dat een aantal zaken die anders geseponeerd zouden worden nu via mediation zullen afgehandeld worden. Tevens bestaat het gevaar dat mediation niet als alternatief maar als bijkomende sanctie aangewend wordt, b.v. naast probatie kan ook de verplichting tot mediation opgelegd worden. Tenslotte dient er op gewezen te worden dat de delinquenten totaal afhankelijk zijn van een al dan niet toegestane gunst, want er zijn geen normen die aanduiden wanneer een rechter een delinquent naar een VORP-programma verwijst. Het zal met andere woorden van de

goodwill van de rechter afhangen of de delinquent via mediation de kans krijgt om een gevangenisstraf te ontlopen of een strafvermindering te bekomen.

Tweederangsjustitie

Een ander argument tegen mediation is het risico dat dit alternatief een goedkope vorm van tweederangsjustitie wordt waarop de lagere inkomensgroepen een beroep zullen doen of moeten doen, terwijl de rijkeren zich de toegang tot het gerecht kunnen veroorloven.

Met tweederangsjustitie doelen we op een drietal feiten.

Mediation heeft als doel een overeenkomst te bereiken en niet het handhaven van een principe. Daarmee wordt grotendeels afstand gedaan van de regels van 'due process'. Het zogezegde voordeel van een win-win relatie moet dan ook genuanceerd worden. Is een win-verlies relatie in sommige gevallen niet gunstiger? Denken we bijvoorbeeld aan een huisvrouw die door haar (invloedrijke) man op allerlei manieren vernederd en gedomineerd wordt.

Ten tweede mist mediation de wettelijke bescherming gepaard gaande met het juridisch proces. Nergens wordt hier het afdwingen van de elementaire rechten van de mens voorzien. M.a.w. er is geen waarborg voor een rechtmatig proces.

Een derde implicatie resulteert uit de gerichtheid op individuen. De korte termijnoplossing van individuele problemen verhindert het in de kijker stellen van een gemeenschappelijk en/of maatschappelijk probleem. Ongenoegen en klassenconflicten kunnen gereduceerd worden alvorens uit te barsten in een gemobiliseerde collectieve actie. Dit maakt het b.v. voor een industrieel mogelijk om individuele klachten met betrekking tot flagrante inbreuken op de consumentenwetgeving af te kopen.

Besluit

Wat in deze tekst nog te weinig naar voren is gekomen, dient bij wijze van slot benadrukt te worden. Mediation pretendeert zeker geen techniek te zijn die elk conflict kan beslechten en waaraan iedereen altijd kan deelnemen. Een aantal disputen vragen een professionele en/of resolute aanpak door een formele instantie, in casu het rechtsapparaat. Verworven rechtszekerheden moeten immers verdedigd worden. Mediation kan wel zeer waardevol zijn bij het dichter bij elkaar brengen van de partijen, de vermeerdering van hun actieve betrokkenheid in het proces en het vermijden van de hoge kostprijs en de aanslepende juridische procedure.

De kracht van deze techniek ligt vooral in de mogelijkheid die aan de partijen geboden wordt om actief deel te nemen aan de conflictbeslechting. De verantwoordelijkheid van beide partijen en hun vaardigheid om in zekere gevallen het roer in eigen handen te nemen worden opnieuw erkend.

Conflict wordt vanuit dit perspectief een positief begrip. Het dispuut is een aangrijpingspunt om een troebele situatie aan te pakken, om de communicatie tussen mensen te verbeteren en hen opnieuw te leren eerst samen een oplossing te zoeken voor hun probleem. Aldus verhoogt de kans dat beide partijen de over-

eenkomst aanvaarden, die ook gaan naleven en nadien het conflict als afgehandeld kunnen beschouwen.

De voorheen aangehaalde kritieken blijven gelden en een gefundeerde wetenschappelijke evaluatie van de projecten dringt zich op. Toch durven we vanuit de beperkte onderzoeksresultaten, literatuur en ervaring samenvatten dat mediation in *zekere gevallen* wel degelijk een alternatieve en effectieve vorm van conflictbeslechting kàn zijn.

Bibliografie

AUERBACH, J., *Justice Without Law?,* Oxford University Press, 1983, p. 3-17.
CHANDLER, Susan Meyers, 'Mediation: Conjoint Problem Solving', *Social Work*, juli-augustus 1985, p. 346-349.
CHUPA, M., 'VORP: The Alternative Debate', *VORP Network News*, Valparaiso, 1985, 4(2), p. 4-10.
DAVIS, M. & SALEM, R., 'Dealing with Power Imbalances in the Mediation of Interpersonal Disputes', *Mediation Quarterly*, december 1984 2(6), p. 17-25.
FOLBERG, J. & TAYLOR, A., *Mediation: A Comprehensive Guide to Resolving Conflicts without Litigation*, San Francisco, Jossey-Bass, 1984.
GALAWAY, B., *Victim Offender Negotiation in an Urban Setting,* Orlando, maart 1986, onuitgegeven paper, 23 p.
GOLDBERG, S., GREEN, E. & SANDER, F., 'ADR Problems and Prospects: Looking to the Future', *Judicature*, maart 1986, 69(5), p. 291-299.
GOLDBERG, S., GREEN, E. & SANDER, F., *Dispute Resolution,* Boston, Little Brown & Co, 1985.
IMMARICEON, R., 'VORP's Conflict and Challenge: Some Further Observations', *VORP Network News,* Valparaiso, 1985, 4(2), p. 8-9.
PACT INSTITUTE OF MINNESOTA, *The VORP Book*, Valparaiso, Pact Institute of Justice, 1984.
PRUITT, D., *Negotiation Behavior,* Academic Press, 1981, p. 214-217.
SILBEY, Susan & MERRY, Sally, 'Mediator Settlement Strategies', *Law & Policy*, 1986, 8(1), p. 7-32.
UMBREIT, M., 'Victim Offender Mediation and Judicial Leadership', *Judicature*, januari 1986, 69(4), p. 202-204.
UMBREIT, M., *Follow-up Victim Offender Meetings,* Valparaiso, Pact Institute of Justice, februari 1985, 9 p.
UMBREIT, M., *Frequently Asked Questions about VORP,* Onuitgegeven blad van PACT Institute of Justice, Valparaiso, juli 1985.
WAHRHAFTIG, P., 'Dispute Resolution Retrospective', *Crime and Delinquency*, januari 1981, p. 99-105.
ZEHR, H., 'A Question of Alternatives', *VORP Network News,* 1985, 4(1), p. 9.
ZEHR, H. & UMBREIT, M., 'Victim Offender Reconciliation: An Incarceration Substitute ?' *Federal Probation*, 1982, 46(4), p. 63-68.